

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Николай Запринов Арабаджийски - щатен преподавател в департамент „Администрация и управление“ при Нов български университет – гр. София, професионално направление 3.7. Администрация и управление“, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 9.1. Национална сигурност, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Стратегии и политики на сигурност)“ в НБУ

Автор на дисертационния труд: **Красимир Георгиев Лалев** – докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Стратегии и политики на сигурност“ на НБУ

Тема на дисертационния труд: «Политики и инструменти при управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност»

Научен ръководител: проф. д-р Калин Кънчев Гайдаров

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед № 3-РК-89/06.01.2022 г. на Ректора на НБУ.

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България, Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Значимостта на изследвания проблем се определя от възможността резултатите от изследването да придобият **научно и научно-приложно отношение** за органите на държавното управление в Република България и ръководните служители в държавната администрация, които създават проекти и изпълняват политиките и инструментите при управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност. В съвременни условия тези структури се нуждаят от усъвършенстване на разнородните им системи за управление на човешките им ресурси, както и повишаване на качеството на публичните услуги, които предоставят в сферата на сигурността.

Дисертационният труд е предоставен на български език и е с обем от 211 стандартни страници. Този обем напълно отговаря на общоприетите стандарти за такъв вид изследване в областта на професионалното направление 9.1. Национална сигурност и научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство (Стратегии и политики на сигурност)“ в НБУ. Констатира се постигнат баланс между отделните раздели. Отчитайки факта, че дисертационния труд е обсъден и предложен за публична защита от първичното звено - *департамент „Национална и международна сигурност“ на НБУ*, което е провело обучението на докторанта, може да се приеме, че са изпълнени и специфичните изисквания на департамента. Като цяло дисертационното изследване съответства на изискванията, регламентирани в чл.27, ал.2 от ППЗРАСРБ. Трудът съдържа: *заглавна страница; съдържание; списъци на 7 таблици, посочени са 30 фигури и използваните съкращения; увод* - отразяващ актуалността на темата, *изследователските хипотези* – една основна и четири частни, *целите и задачите на труда, ограниченията на анализа, методологията на изследването и неговото научно и практическо значение; основен текст* – в три раздела, *изводи и приложение на получените резултати, библиографска справка.*

2. Точно формулирани цели и задачи на дисертацията.

Увода на дисертационният труд обхваща най-значимите и изискуеми компоненти за такъв научен труд. Считаю, че **целта** на дисертационният труд *«да се направи аналитичен разрез на констелацията от фактори, които имат детерминативно влияние върху ефективността на дейността на организации от сферата на сигурността в България с оглед да се установят основни тенденции в тяхното развитие и на базата на екстраполацията на тези тенденции да се формулират нови подходи, методи и инструментариум, които да гарантират приемственост във функционирането и подобряване на качеството на работа на тези организации»/цит.с.8/* е точно формулирана. Постигането на тази **цел** е свързано с извършването на реинженеринг в публичния сектор на структурите за сигурност в Република България. Реконструкцията следва да доведе до последици от юридически и организационен характер, които трайно да засегнат множество аспекти от дейността по управлението на човешките ресурси в отделните структури за сигурност. Дисертантът декларира, че **целта** е постигната в проведеното от него научно изследване.

В дисертацията си **Красимир Лалев** разрешава следните **основни 7 задачи**:

- проучване на репрезентативни бази-данни на официални държавни институции в България, които представят състоянието на изучаваните фактори, а именно: Национален статистически институт, МВР, НСО, ДАР, ДАНС, както и бази данни за състоянието им Европа;
- извършване на метаанализ на емпиричните данни и изготвяне на количествени показатели за основните тенденции в изучаваните фактори;
- извършване на сравнителен контент-анализ на нормативната уредба за дейността на организации от сектора за сигурност и изготвяне на опис на структурните и съдържателните несъответствия;

- проучване на системни социално-демографски емпирични изследвания, свързани с предмета и обекта на изследването, извършени от научни и експертни екипи и ведомства;
- проучване на актуалните тенденции в динамиката на персонала в службите за сигурност;
- изготвяне на системен пакет от предложения за адаптиране и оптимизиране на политиките и инструментите за набиране, подбор, обучение и управление на човешките ресурси към състоянието и тенденциите на пазара на труда в тази област;
- изготвяне на системен модел за набиране, подбор, обучение, професионално развитие и управление на човешките ресурси в службите за сигурност./цит.с.8/.

Следва да се отбележи, че дисертанта е ограничил изследването си само в 4 от *службите за сигурност* в Република България - МВР, НСО, ДАР, ДАНС с времеви диапазон 2012 г. - 2018 г. В МВР обаче само 2 служби са с такъв статут - Главна дирекция "Борба с организираната престъпност" и дирекция "Вътрешна сигурност". Останалите 3 служби - Служба "Военно разузнаване" на Министерството на отбраната, Държавна агенция "Технически операции" и органите по чл. 16, ал. 2 от Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество не са обект на неговото изследване. Авторът използва израза «*структури за сигурност*», който не е дефиниран изрично в българското законодателство за разлика от израза «*служби за сигурност*»/вж. Закон за защита на класифицираната информация – Допълнителни разпоредби § 1., т.1/.

Констатирам, че дисертанта успешно и изпълнил поставените си **цел и задачи** в съответните три раздела от дисертационният труд.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

Дисертанта ни представя някои от основните произведения и автори, творили по проблемите на управлението на човешките ресурси, както в национален мащаб, така и в някои чуждестранни държави. Установявам, че **Красимир Лалев** интерпретира творчески за да ни покаже собствените си знания и придобитите по проблема познания. Степента на познаване на проблема за управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност в Република България е много добра, което се потвърждава не само от написаното, но и от това, което той изпълнява в службата си - НСО.

Красимир Лалев се придържа стриктно към поставената си **цел** и поетапно развива задачите в отделните раздели, като спазва етиката на цитиране при ползваните източници под линия. Препоръката ми е в следващите си научни трудове да препраща към източниците на български автори, особено когато те са на познати на академичната общност с научните си приноси в областта на извеждане на основните характеристики на понятията за «*държавна служба*», «*държавна служба в МВР*», «*полицейска служба*», «*военна служба*», «*държавни служители*», «*държавни служители в МВР*», «*полицейски служители*», «*военнослужещи*».

4. Коректност при цитирането на представителен брой автори.

В Библиографията дисертантът, ни е представил 146 източника:

- научни издания: книги, монографии, статии, доклади – 100 на български, руски и английски езици;
- нормативни, стратегически и програмни документи – 15;
- електронни страници на официални институции, организации и трансгранични проекти – 31.

Приемам, че библиографията съдържа една сравнително богата извадка от авторски трудове, като всички те са коректно отразени в дисертацията и правилно са цитирани. Спазен е и българският държавен стандарт за цитиране.

5. Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването.

В първия раздел **Красимир Лалев** е представил *теоретичните и правни аспекти на управлението на персонала в структурите за сигурност на Република България*. В този раздел, в негови четири основни части се разглеждат отделни теоретични или правни аспекти, свързани с управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност на Република България. Във втория раздел е извършен анализ на *влианието на базисните социални фактори върху състоянието на човешкия капитал от гледна точка на рекрутирането на персонал*. В раздела е извършено изследване на социално-демографската картина на населението в Република България и образувалите се социални девиации и криминогенност. В третия раздел са представени практико-приложните аспекти на *политиките и инструментите за оптимизиране на управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност*. Именно в този раздел дисертанта се откроява със значимите си авторски виждания и идеи за усъвършенстване на системите за управление на човешките ресурси в изследваните от него служби за сигурност в Република България. Основно неговите предложения са свързани с усъвършенстване на нормативната уредба чрез реализацията на нови политики, материализирани в различни стратегии, както и предприемане на съществени организационно-административни реформи, които ще доведат до промяна на *съществуващия модел* за управлението на човешките ресурси в службите за сигурност.

6. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Съществуващата теория и практика в областта на управлението на човешките ресурси в Република България и в частност на тези в службите за сигурност създава необходимост от разкриването на неговите основни характеристики и специфики за посочения период на изследване. Тя е подсилена допълнително от недостатъчността на практически ориентирани научни изследвания на различните системи за управление на *тези ресурси в отделните служби за сигурност*. Това налага да бъдат осветлени *научно добрите практики в организацията и управлението им в някои държави-членки на Европейския съюз и извън него*, като се изведат основните проблеми при въвеждането им.

За постигането на целите на дисертационното изследване **Красимир Лалев** е избрал следните методи: *метаанализ, контент-анализ, сравнителен анализ*. Констатирам, че наред с тях за набирането на емпирична информация дисертанта е използвал и следните други основни методи, като: *проучване и анализ на научна литература; проучване на научни разработки; анализ на действащи и отменени стратегически документи; правен анализ на действащи и отменени нормативни актове и нормативни документи; анализ на ведомствени документи; SWOT анализ; наблюдение; провеждане на индивидуални интервюта; групови интервюта и беседи*. Същите не са отразени изрично в **увода** на дисертацията.

7. Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни.

Като източници за разработване на изследването са използвани широк набор от литературни източници – книги, статии, доклади, регламенти, стратегически документи (действащи и отменени), нормативни законови и подзаконови актове (действащи и отменени), научни статии, мнения на български и чуждестранни експерти, официални и специализирани сайтове, теоретични разработки от областта на организацията и управлението на държавната администрация, от областта на управлението на човешките ресурси в службите за сигурност. По-голямата част от тях са достъпни и в електронен вариант.

8. Описание на приносите:

8.1. Кратка характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд.

Дисертационният труд представлява опит да се разкрият основните организационни и административни проблеми, възникнали при създаването и реализирането на политиките и инструментите при управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност в Република България в периода от 2012 г. до 2018 г. Неговата характеристика отразява съвременното развитие на проблема за управлението на тези ресурси. Достоверността на материала не подлежи на съмнение. Той е авторов и върху него се градят приносите на дисертационния труд.

8.2. Описание на приносите на кандидата и класифицирането им.

Основните приносни моменти, посочени от **Красимир Лалев** в дисертационния труд могат да се разгледат и оценят в две групи:

Научни приноси

➤ Определено е състоянието на демографската действителност в Република България, като успоредно с това са обосновани и очертани тенденциите в изследваната област;

➤ Определени са социалните девиации и криминогенните фактори при подрастващите, които пряко рефлектират върху подбора и обучението на човешки ресурси за нуждите на структурите за сигурност;

➤ Изяснен е здравният и образователния статус при младите хора в Република България, погледнато през призмата на необходимостта от банка кадри за нуждите на структурите за сигурност.

Практико-приложни приноси

➤ Нормативна уредба

а) формулирани са единни системи за управление на човешките ресурси, което включва: взаимодействие, обмяна на добри практики, създаване на национален координационен център за разработване на унифицирана нормативна уредба за управление на персонала в службите за сигурност;

б) предложени са конкретни промени в законовата и подзаконовата нормативна уредба, които ще подобрят функционирането на организациите от системата за сигурност.

➤ Подбор и обучение на служителите

а) предлага се въвеждането на център за оценяване като основен метод за подбор на персонал в специалните служби.

б) обоснована е необходимостта от системни периодични изследвания за професионалното представяне на служителите от структурите за защита на националната сигурност и обществен ред

в) разработена е идеята за непосредствено обвързване на развитие в кариерата с постигнатите резултати в служебната дейност.

г) обяснена е необходимостта от непрекъснато обучение на две нива – базисно и професионално.

д) посочени са подходящите методи за обучение на служителите.

е) обоснована е необходимостта и са показани подходящите методи за обучение на ръководния състав на организациите.

➤ Кариерно развитие

а) представена е стратегия за кариерно развитие на служителите.

б) разработени са три модела на кариерното развитие: модел насочен към служителя, модел на партньорство и смесен модел.

в) разработена е система от критерии за оценка на професионалното представяне и професионалния принос на служителите.

➤ Оптимизиране на управленската компетентност на ръководния състав

а) въвеждане на задължителни тестове за интегритет на всичките си служители в организацията.

б) разработени са критерии за измерване на управленската ефективност на ръководните кадри.

в) създаден е модел за ефективен тийм-билдинг.

г) представени са ефективни социално-психологически методи за управление на професионалното представяне на служителите.

➤ Социално-психологически аспекти

а) аргументирана е необходимостта от създаване и управление на организационна култура и организационни ценности.

б) показана е необходимостта от развитие на публичния имидж на организацията .

в) разработени са модули и дейности в подкрепа на нравствено-професионалната идентификация на служителите./цит.200-201/.

8.3. Оценка на степента на лично участие на дисертанта в приносите.

Убедително считам, че дисертанта е работил самостоятелно и приносите са негово лично дело, както и не е възмъствал от други автори.

8.4. Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отразява цялостно съдържанието, както и приносните моменти от проведеното дисертационно изследване. Той включва: обща характеристика на дисертационния труд – *актуалност на темата; изследователска теза; цели и задачи на труда; ограничения на изследването; изследователски подходи и методи; научно и практическо значение на темата*; структура и съдържание на труда; основно съдържание; приносни моменти; списък на публикациите по темата на труда.

Авторефератът е изготвен в съответствие с общоприетите изисквания.

9. Въздействия на дисертационния труд върху външната среда.

Представените научни публикации по темата на дисертацията са общо 5, от които 4 научни доклада и 1 научна статия под печат, като са отразени в автореферата. Докладите са представени на международни научни конференции и са публикувани на български език в периода 2019 – 2020 г. в реферирани и рецензирани научни издания. Същите са по темата на дисертационното изследване. Публикуваните научни доклади са достъпни до академичната общност. Не са представени данни за наличие на *отзиви* в научния печат за предварително оповестените *идеи* на докторанта по изследваната тема. Не е предоставена информация и за *цитирания* на публикациите на докторанта.

10. Лични качества на автора (ако рецензентът го познава).

Не познавам лично докторанта Красимир Георгиев Лалев и впечатленията ми са само от представения дисертационен труд и автореферата.

11. Мнения, препоръки и бележки.

В бъдещите си научни трудове препоръчвам на **Красимир Лалев** да направи по-смели, авангардни изводи и практически препоръки въз основа на личния си теоретичен и практически опит за управлението на човешките ресурси във *всички служби за сигурност* в Република България. Препоръчвам му да влиза в по-голяма степен на полемика с известни български автори, изследвали управлението на тези ресурси.

Заклучение

Докторантът **Красимир Георгиев Лалев** е изпълнил изискванията на чл.6 от ЗРАСРБ, чл.24 и чл. 25 от ППЗРАСРБ за присъждане на ОНС „доктор“, чл.4, чл.13 и чл.14 от Наредбата з развитието на академичния състав на НБУ.

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати. Трудът показва, че докторанта **Красимир Георгиев Лалев** притежава задълбочени теоретични знания от професионалното направление 9.1. Национална сигурност, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство(Стратегии и политики на сигурност)“, както и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

На основание на гореизложеното давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** на дисертационния труд «Политики и инструменти при управлението на човешките ресурси в структурите за сигурност», разработен от докторанта на самостоятелна подготовка **Красимир Георгиев Лалев**, като **ПРЕДЛМАГАМ** на същия да бъде присъдена ОНС „доктор“ по професионалното направление 9.1. Национална сигурност, научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство(Стратегии и политики на сигурност)“.

10.02.2022 г.
гр.София

Подпис:

Проф. д-р Николай Арабаджийски